

Didymodon luridus

Kritlansmossa

NE

NA

LC

DD

NT

VU

EN

CR

RE

Nationellt utdöd (RE)

Klass: Bryopsida (egentliga bladmossor), **Ordning:** Pottiales, **Familj:** Pottiaceae, **Släkte:** *Didymodon* (lansmossor), **Art:** *Didymodon luridus* - kritlansmossa Hornsch. **Synonymer:** *Barbula lurida*

Kännetecken

Arten bildar 1-2 cm höga, mer eller mindre täta, mörkt gröna till brunaktiga tuvor. Bladen är 2-3 gånger så långa som breda, triangulära med äggrund bladbas, upptill kort tillspetsade och ofta med trubbig bladspets. De översta bladen är större än de övriga och som torra böjer sig dessa kring skottspetsen så att skottet ser ut som en klubba. Bladets kanter är tillbakaböjda upp till två tredjedelar av bladets längd. Nerven är kraftig, bredast vid basen (40-70 µm bred) och slutar i bladspetsen. Bladets celler är tjockväggiga, rundat kvadratiska, 6-10 µm breda och släta eller mycket lågt papillösa. I bladbasen närmast nerven är cellerna rektangulära. Cellerna på nervens översida är rundat kvadratiska. Arten är skildkönad, och kapslar förekommer sällsynt men är aldrig funna i Norden. Kapseln är cylindrisk och upprätt. Kapselskaftet är ca 1 cm långt och rött. Peristomet är mycket kort och rakt och tänderna lossnar lätt. Sporererna är 10-14 µm i diameter. Specialiserad vegetativ förökning är inte känd.

Kritlansmossa kan likna murlansmossa *Didymodon vinealis*, men den senare har spetsiga blad, tätt papillösa bladceller och blad som krusar sig som torra.

Utbredning och status

Arten är sydlig och är i Sverige endast funnen på Gotland. Den är påträffad på enstaka platser i Danmark, men är vanligare söderut i Europa, från Brittiska öarna i väster till Turkiet i öster, samt i Nordafrika, Mellersta Östern och delar av Nordamerika.

Arten är i Sverige endast funnen två gånger (1865, 1957) på Hoburgen på Gotland. Fyndlokalen har återbesökts utan återfynd. På grund av sin ringa storlek kan den dock möjligen fortfarande finnas kvar och den kan av samma skäl möjligen vara förbisedd. Arten är rödlistad även i flera andra länder i Europa.

Ekologi

Kritlansmossa växer på öppna, solvarma platser, t.ex. i sprickor på kalkblock, på sandblandad lerjord och på krita i torra gräsmarker. I England växer den oftast på murar, broar, gamla byggnader och liknande. Arten har inte påträffats i Sverige sedan 1950-talet och kan möjligen ha försvunnit. Kritlansmossa växer i Tyskland ofta tillsammans med smal toffelmossa *Aloina aloides*, spetslansmossa *Didymodon acutus*, murlansmossa *D. vinealis* och tandtuss *Tortula lanceola*.

Hot

Mossor som växer på exponerade kalkhällar riskerar lätt att försvinna av slitage. Ett hårt markslitage orsakat av alltför många besökare vid Hoburgen kan ha bidragit till att arten försvunnit från lokalen. I övrigt kan luftföroreningar och bristen på lämpliga lokaler bidra till kritlansmossans minskning.

Åtgärder

Bättre information om aktuell status behövs. Därför måste kritlansmossa eftersökas ytterligare.

Övrigt

Utländska namn - FI: Tumpurasammalet, DK: Rømø Kalktuemos.

Etymologi: *luridus* (lat.) = blekgul, gulgrå, askgrå, smutsbrun. Uttal: [Didýmodon lúridus]

key facts Dusky Beard-moss. Forms 1-2 cm high, more or less dense, dark green to brownish tufts. Leaves triangular, 2-3 times longer than wide with an ovate base and an abruptly tapering apex that is often blunt at the tip. Basal 2/3 of leaf margin recurved. The uppermost leaves are longer than those further down, and in drought they curl around the shoot apex, giving the shoot a club-like appearance. Capsules rare; cylindrical, erect. Peristome very short, straight and fragile. Seta c. 1 cm long, red. Spores 10-14 µm. - A species growing in warm, sun-exposed situations, for instance in the cracks of limestone boulders or on sandy/clayey soil or chalk in dry grassland.

Litteratur

Hallingbäck, T., Lönnell, N., Weibull, H. & von Knorring, P., Korotynska, M., Reisborg, C. & Birgersson, M. 2008. Nationalnyckeln till Sveriges flora och fauna. Bladmossor: Kompaktmossor - kapmossor. Bryophyta: Anoetangium - Orthodontium. ArtDatabanken, SLU, Uppsala.
Nyholm, E. 1989. *Illustrated flora of Nordic mosses. Fasc. 2*. Nordisk Bryologisk Förening, Köpenhamn och Lund.
Waldheim, S. 1947. Kleinmoosgesellschaften und Bodenverhältnisse in Schonen. *Bot. Not. Suppl. 1(1)*.

Författare

Nils Cronberg 1992. Rev. Tomas Hallingbäck 2008. Uppdaterad 2010.